

Connac, S. (2021). *La cooperación entre el alumnado*. Marge Books-Montaber.

ALBERT IRIGOYEN

Universitat Rovira i Virgili

albert.irigoyen@urv.cat

<https://orcid.org/0000-0003-2896-0006>

El llibre de Sylvain Connac és un compendi de teoria i pràctica fonamental per a tots els camps i nivells educatius, i ens obre una gran varietat de possibilitats en què l'alumne pot cooperar a l'aula d'altres maneres diferents de les situacions de treball en grup cooperatiu que coneixem.

Cal, així, distingir les *pedagogies cooperatives* (*pédagogies coopératives*) que descriu detalladament l'autor francès de l'*aprenentatge cooperatiu* (*cooperative learning*), que és tal com el coneixem, l'anomenem i l'apliquem (mitjançant els mètodes cooperatius) en el sistema educatiu català. De fet, l'aportació de Connac amplia el camp d'acció de les teories d'aprenentatge cooperatiu de què disposem.

En el món acadèmic francòfon s'han estès les pedagogies cooperatives (*pédagogies coopératives*), que són les que es presenten en aquesta obra. Aquesta concepció de cooperació a l'aula, investigada exhaustivament per Connac (2009, 2017, 2020), no correspon a mètodes d'aprenentatge com a tals i parteix de la pedagogia d'Élise i Célestin Freinet, de l'escola mutual de Barthélemy Profit, del treball lliure en grup de Roger Cousinet, de la pedagogia institucional de Fernand Oury, i de la pedagogia diferenciada de Philippe Meirieu, tots ells impulsors de l'Escola Nova francesa. Les pedagogies cooperatives tenen en compte la diversitat dels estudiants, la dimensió social de l'aprenentatge, la necessitat de pertànyer a col·lectius i d'assolir valors educatius com la solidaritat i la generositat, i van més enllà del treball grupal cooperatiu dels models anglosaxons (aprenentatge cooperatiu).

Figura 1. Coberta del llibre *La cooperación entre el alumnado*.

Font: Editorial Montaber

L'investigador francès conjuga, amb claredat i certitud, la reflexió teòrica amb la pràctica educativa, i ofereix múltiples eines de treball i recursos perquè sorgeixi la cooperació en el procés d'ensenyament-aprenentatge. I aquesta obra representa una bona manera d'entendre els valors de la cooperació a l'escola, així com determina diverses formes de cooperació per construir un col·lectiu. Talment, Connac esmenta quines són les principals maneres de cooperació per aprendre i el tipus d'interacció cooperativa, i estableix diferències epistemològiques de conceptes com *cooperar* i *col·laborar*.

L'autor francès assenyala que la cooperació té lloc en les accions d'ajuda, d'ajuda mútua, tutoria i en el treball *en grup*, en les quals apareix una generositat recíproca. Aquestes quatre variants fixen les diverses interaccions cooperatives, i es complementen amb pràctiques més col·lectives, com els consells cooperatius, els mercats de coneixement, els debats amb finalitats democràtiques i filosòfiques (DVDP), els projectes o els jocs cooperatius. En canvi, la col·laboració és una forma de treball orientada a la producció d'una tasca o a l'organització d'una activitat, i es produeix una divisió del treball que dirigeix a tothom cap a tasques relacionades amb les seves habilitats. Quan s'aplica en l'aprenentatge, hi ha el risc d'especialitzar els estudiants en tasques i habilitats. I també amb la col·laboració

es dona un intercanvi d'interessos que pot ser solidari i egoista a la vegada.

Connac també estableix que la cooperació es pot esdevenir en una relació simètrica o en una relació asimètrica. *Simètrica* quan hi ha un intercanvi en paritat entre estudiants (ajuda mútua, consell cooperatiu, debats amb finalitats democràtiques i filosòfiques —DVDP—, el treball en grup, el treball en equip, el treball en taller o el joc cooperatiu). I *asimètrica* quan un estudiant amb expertesa sobre una qüestió intercanvia informació amb un altre company que la demana (ajuda, tutoria o mercats de coneixement). Al mateix temps, aquestes situacions d'aprenentatge poden ser maneres de cooperació formals o informals. Les *formals* són situacions creades pel docent, i les *informals* són originades per iniciativa de l'alumnat.

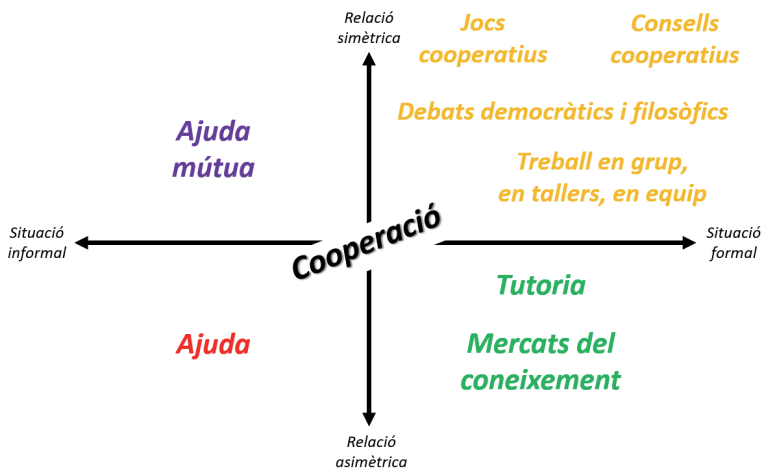

Figura 2. Mapa conceptual de la cooperació a l'aula. Traduït de Connac (2021)

En canvi, a grans trets, l'aprenentatge cooperatiu que utilitzem en el sistema educatiu català engloba un seguit de mètodes d'ensenyament provinents del món anglosaxó, en els quals l'estudiant treballa en grups petits (els manuals prescriptius aconsellen fer agrupacions heterogènies de quatre membres), amb rols/càrrecs de responsabilitat (coordinador/a, portaveu, organitzador/a i secretari/secretària) i amb un objectiu

en comú. En aquests grups petits, amb la guia, el suport i l'ensenyament del docent, és on l'alumnat s'ajuda, s'avalua, discuteix, consensua i, en definitiva, trenca amb els sistemes d'ensenyament-aprenentatge tradicionals: individualistes o competitius.

Els teòrics de referència dels models anglosaxons són Johnson i Johnson, Slavin, Sharan i Sharan o Kagan. I en el sistema educatiu català, experts com Pujolàs, Gavalrà, Rué, Domingo, Duran, entre d'altres, interpreten i adapten aquests models al seu àmbit d'estudi i els apliquen en el seu camp educatiu. Per exemple, Pere Pujolàs¹ estructura els equips d'aprenentatge cooperatiu i la seva organització, promou els Quaderns i els Plans d'equip, adapta la tècnica coneguda com a TAI (*Team Assisted Individualization*) —creada per Slavin el 1984— en què combina treball individualitzat (personalitzat) i amb equip sense cap mena de competició intergrupual ni interindividual, i posa èmfasi en algunes estratègies cooperatives com el Trencaclosques —*Jigsaw* (creat per Aronson)—; i Antoni Gavalrà,² que porta als centres educatius els principis del cooperativisme i precisa quins valors cooperatius són essencials per abordar i estructurar situacions d'ensenyament-aprenentatge. Per a Gavalrà (2016), això fa que un bon treball en grups cooperatius no només asseguri l'assumpció de coneixements sinó que també garanteixi l'assumpció de la competència social en el procés d'aprenentatge.

A més, en *La cooperació entre el alumnado* Connac diferencia *treball en grup* del *treball de grup*. El *treball en grup* té com a objectiu els aprenentatges individuals; en canvi, el *treball de grup* prioritza la producció del grup, és a dir, es defineix per la tasca comuna que ha de fer, l'objectiu és el treball del grup. En el treball *en grup* les interaccions hi són possibles però no obligatòries, el treball individual hi és permès. I per a l'autor el *treball en grup* s'adapta més i millor al que demana la cooperació, als valors que n'emanen i a la personalització de l'aprenentatge.

Amb tot, les pedagogies cooperatives es basen en tres grans principis (Connac, 2020):

¹ De tota la seva obra se'n destaca Pujolàs, P. (2008). *El aprendizaje cooperativo. 9 ideas clave*. Graó.

² Gavalrà, A. (2000). Com abordar valors cooperatius a l'ensenyament? *Cooperació Catalana*, 226, 14-17.

Taula 1. Principis de les pedagogies cooperatives

1	El treball en petits grups, en equips o en parelles d'ajuda o d'ajuda mútua.
2	Els diversos nivells de responsabilitat: individual (cap a un mateix respecte als compromisos adquirits), humà (cap als altres per contribuir al seu benestar) i ecològic (per preservar l'entorn).
3	La interdependència positiva: les intervencions cooperatives augmenten l'obtenció de beneficis individuals dels membres del grup.

Elaboració pròpia

D'altra banda, les teories anglosaxones busquen tant crear un clima d'aula favorable a l'aprenentatge com formar els estudiants en habilitats cooperatives, i se centren a «aprendre a cooperar» més que a «cooperar per aprendre». Si seguim les tesis de Johnson, Johnson i Holubec (1999, p. 21-23), el grup d'aprenentatge cooperatiu té la finalitat d'augmentar l'aprenentatge de cadascú i el de la resta, i ha de reunir aquests cinc grans principis:

Taula 2. Principis de Johnson, Johnson i Holubec per estructurar l'aprenentatge cooperatiu

1	Interdependència positiva. Els membres del grup han de tenir clar que els esforços de cada integrant no només el beneficien a ell mateix, sinó també a la resta.
2	Compromís i responsabilitat individual. El grup ha d'assumir la responsabilitat d'assolir els objectius, i cada membre és responsable de complir amb la part del treball que li correspon.
3	Interaccions cara a cara estimuladores. El grup és un sistema de suport escolar i un sistema de suport personal.
4	Ensenyament d'habilitats socials. Ensenyar als alumnes pràctiques interpersonals i grupals imprescindibles. Aprendre a cooperar.
5	Processament grupal. Autoavaluació grupal. Cal que els membres analitzin amb cura com treballen junts i com poden incrementar l'eficàcia del grup.

Elaboració pròpia

En l'aprenentatge cooperatiu, els estudiants assoleixen objectius si la resta dels membres també ho fa, entenen que comparteixen un destí i s'adonen que s'han d'ajudar i animar, mentre que les pedagogies coope-

ratives engloben múltiples variants de cooperació entre estudiants i incideixen en la personalització de l'aprenentatge i en l'autonomia de l'estudiant a l'hora de cooperar. Per tant, es pot considerar que l'aprenentatge cooperatiu correspon a un subconjunt de les pedagogies cooperatives que busca promoure habilitats relacionals i socials alhora que pretén tractar contingut.

De fet, també Ovejero (2018) assenyala que Freinet va arribar més lluny del que després ho han fet els mètodes cooperatius, i afirma que la nostra concepció de la cooperació a l'aula (aprenentatge cooperatiu) adopta només un aspecte de les teories d'aquest reconegut pedagog francès per desplegar-lo al màxim, l'aprenentatge en grup cooperatiu.

El treball cooperatiu no és un nouvingut a l'educació. Multitud d'investigacions en demostren l'efectivitat en el rendiment acadèmic i en el desenvolupament cognitiu, social i afectiu de l'estudiant. Des de les aportacions de Vigotski, els docents saben que la interacció entre iguals permet compartir coneixements i confrontar idees, facilita un clima d'acceptació i de confiança i estimula la motivació pel saber. I tot això condueix a millorar l'assoliment de competències i continguts, a despertar el pensament actiu i a estimular el pensament crític.

Cal tenir en compte, però, tot i que el currículum en fa menció, que el treball cooperatiu no està generalitzat en cap etapa educativa i parteix de la formació i l'atreviment docent i/o del centre a posar-lo en pràctica. Tanmateix, un bon nombre d'estudis, compilats a Cañabate i Colomer (2020),³ confirmen la necessitat de la cooperació en les aules universitàries a fi de formar estudiants perquè esdevinguin ciutadans actius capaços de respondre als reptes que exigeix la societat. El treball cooperatiu ha de ser una prioritat en la formació de docents, s'ha d'apropar més a la formació estratègica que no pas a aprendre a aplicar-lo de manera prescriptiva. El docent ha de comprendre'l i ajustar-lo als estudiants, als objectius, als continguts, al context i a les necessitats del moment educatiu (p. 16).

A *¿Qué educación queremos?* Pilar Benejam afirma que l'aprenentatge de viure en una democràcia participativa comença en la pràctica diària a

³ Fruit del I Simposi Internacional en Aprenentatge Cooperatiu en la Docència Universitària, organitzat a la Universitat de Girona.

l'aula i que la participació requereix coneixement, responsabilitat i acció. Això significa construir un projecte comú perquè hi hagi sentiment de col·lectiu (p. 30).

A Catalunya, en l'àmbit de la recerca, hi ha un seguit de grups d'investigació que demostren la importància de la cooperació en l'educació. Alguns d'aquests grups són: la Xarxa Interuniversitària d'Aprenentatge Cooperatiu (XINTERAC), en què el seu objectiu general és fomentar l'aprenentatge cooperatiu i reflexiu com a metodologies actives per al desenvolupament integral, transversal, creatiu, crític, sostenible i reflexiu de l'alumnat universitari, mitjançant un conjunt de pràctiques estructurades i dirigides pel professor (tot coordinat per Dolors Cañabate i Jordi Colomer de la Universitat de Girona); el Grup de Recerca sobre Aprenentatge entre Iguals (GRAI) de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb la coordinació de David Duran, referents de l'aprenentatge entre iguals i estudiosos de la cooperació entre alumnes, entre docents i compromesos en la formació permanent; o el grup Ensenyament-Aprenentatge des dels Valors Cooperatius (EACoop), de la Universitat Rovira i Virgili, coordinat per Antoni Gavalda i Josep Maria Pons-Altés, que treballa per relacionar l'aprenentatge cooperatiu i el treball amb valors cooperatius perquè la cooperació a l'aula vagi més enllà d'aplicar mètodes cooperatius de manera prescriptiva; i estan implicats en la formació universitària de futurs docents amb la idea que els valors cooperatius només es poden assimilar si són viscuts i practicats.

De fet, en aquest aspecte, Connac enfoca també el treball cooperatiu en una filosofia educativa caracteritzada per valors de solidaritat, de respecte per les identitats, que incita l'alumnat a compartir coneixements i responsabilitats en l'exercici efectiu de la democràcia. Per a l'investigador francès, l'organització del treball cooperatiu entre estudiants s'inscriu en el camp de l'economia social i solidària, que defensa objectius que van més enllà del benefici immediat: la gestió democràtica dels intercanvis, el valor col·lectiu o social dels projectes, el fet de no lucrar-se individualment i l'adhesió lliure i voluntària dels membres. Aquesta perspectiva social i política, que és compartida amb el grup EACoop, no hi és en la literatura dels teòrics anglosaxons.

En definitiva, a partir d'una base teòrica sòlida, l'aportació de Connac:

- Defensa la necessitat del valor social dels principis cooperatius.
- Eixampla la base dels models cooperatius anglosaxons i se centra en les diverses situacions d'aprenentatge entre iguals.
- Diferencia *cooperació* i *collaboració* en l'aprenentatge i assenyalava punts en què convergeixen.
- Estableix l'alumne i el docent com a subjectes actius de l'ensenyament-aprenentatge cooperatiu. El docent també és una peça clau en l'ambient d'aula, i no deixa en la no-directivitat el procés d'aprenentatge de l'alumnat. Els continguts són importants i el docent representa una figura que sap, que guia, que transmet i que assegura sabers i crea situacions d'ensenyament-aprenentatge-avaluació formatives i formadores.
- Defensa una educació personal i social, basada en la personalització de l'aprenentatge, la formulació de preguntes, i distingeix quatre tipus de relacions/interaccions cooperatives entre iguals: l'ajuda, l'ajuda mútua, el treball en grup i la tutoria.
- Organitza maneres diverses de treball grupal i mostra diferents tipus de grups d'aprenentatge, alhora que en determina punts forts i limitacions, i n'estableix una temporalitat.
- Aporta elements clau per acompanyar la cooperació, descriu les etapes del treball en grup i hi inclou variants cooperatives de desbloqueig del conflicte cognitiu.
- Introdueix els consells cooperatius d'alumnes com a tècnica educativa, n'analitza punts forts i dèbils, incorpora normes orientades a com ordenar-lo, regular-lo i ajustar-lo perquè se sustenti des del respecte a l'individu i per a l'educació en grup.

Teoria, investigació i pràctica són els tres pilars —interrelacionats entre si— en què ha de fonamentar-se l'aplicació de la cooperació a l'aula, i el llibre del professor Sylvain Connac és una eina útil i essencial per a tota la comunitat educativa, ja que aporta una nova manera d'entendre la cooperació a l'aula trencant els motlles preestablerts. L'objectiu de l'obra no

és només estructurar la introducció del treball cooperatiu, sinó proposar una manera social d'ensenyament-aprenentatge en què l'estudiant i el docent en siguin subjectes actius i generadors de coneixement, per educar en la convivència, la responsabilitat en la participació, en la solidaritat i la vida democràtica.

Referències bibliogràfiques

- BENEJAM, P. (2015). *¿Qué educación queremos?* Octaedro.
- CAÑABATE, D., i COLOMER, J. (2020). (coord.). *El aprendizaje cooperativo en la universidad del siglo XXI. Propuestas, estrategias y reflexiones*. Graó.
- CONNAC, S. (2009). *Apprendre avec les pédagogies coopératives. Démarches et outils pour l'école*. ESF éditeur.
- CONNAC, S. (2017). *La coopération entre élèves*. Canopé.
- CONNAC, S. (2018). Ce que disent des élèves sur les classes coopératives en collège et lycée. *Tréma*, 50. <<https://doi.org/10.4000/trema.4265>>.
- CONNAC, S. (2020). *La coopération, ça s'apprend. Mon compagone quotidien pour former les élèves en classe coopérative*. ESF Sciences humaines.
- GAVALDÀ, A. (coord.) (2016). *El treball cooperatiu. Una estratègia per ensenyar i aprendre des de les ciències socials*. Publicacions URV i Servei de Publicacions UVic-Eumogràfic.
- JOHNSON, D.W., JOHNSON, R.T., i HOLUBEC, E.J. (1999). *El aprendizaje cooperativo en el aula*. Paidós.
- PUJOLÀS, P. (2003). *Aprender juntos alumnos diferentes. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula*. Eumo Editorial.